

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

จังหวัดปัตตานี เป็นแหล่งศูนย์รวมของประชากรหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งเชื้อชาติไทย มลายู จีน อาหรับ เปอร์เซีย อินเดีย โดยมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือบูรณาการแห่งการผสมผสานของนานาวัฒนธรรม บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางศาสนา เป็นบ่อเกิดของประเพณีที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม “ประเพณีสังคมหรือประเพณีส่วนรวมของกลุ่มชนทั่วไปที่ร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมและประกอบพิธีกรรม โดยให้สังคมเกิดความ สุข ความเจริญ สามารถอยู่ร่วมกันในกลุ่มสังคมได้อย่างสงบ ประเพณีสังคมไม่มีข้อปฏิบัติหรือข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม เป็นแต่เพียงพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามๆ กันไป ซึ่งการปฏิบัติในแต่ละกลุ่มชนอาจไม่เหมือนกัน” (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์, 2546 : 116)

ประเพณีลาซังจัดเป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีความผูกพันกับชาวนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตั้งแต่อดีต เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อดั้งเดิม ผสมผสานกับวัฒนธรรมพราหมณ์ วัฒนธรรมพุทธ และวัฒนธรรมมลายู ซึ่งในอดีตการประกอบประเพณีลาซังจะมีทั้งหมู่บ้านไทยพุทธและไทยมุสลิม “ลาซังเป็นประเพณีประจำปีของชาวนาในแถบสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกชื่อต่างกันไปบ้าง กล่าวคือ แถบอำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานีเรียก “ลาซัง” ชาวไทยพุทธแถบอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาสเรียกว่า “ลัมซัง” บ้าง “กินขนมจีน” บ้าง “กินข้าวพอง” บ้าง และชาวไทยมุสลิมเรียกว่า “ปุยอ่มือแฉะ” สาเหตุเกิดประเพณีลาซัง เนื่องจากความเชื่อเรื่องแม่โพสพ โดยเชื่อว่าถ้าจัดทำพิธีนี้แล้วจะทำให้ข้าวนาปีต่อไปงอกงามให้ผลผลิตสูง เพราะชาวนารู้คุณเจ้าที่นาและแม่โพสพ” (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้, 2542 : 6806) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของรองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2548 : 39) ได้กล่าวเกี่ยวกับประเพณีลาซังไว้ว่า “ลาซัง เป็นประเพณีการฉลองนาหรือฉลองซังข้าว สมัยก่อนมีการทำ “ลาซัง” ทุกหมู่บ้านของชาวนาทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันความนิยมประเพณีนี้ลดน้อยลง คงเหลือมีทำกันอยู่บางหมู่บ้านเท่านั้น”

จากข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ประเพณีลาซังเกิดขึ้นมานานแล้วในหมู่บ้านชาวนาแถบสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มองเห็นประวัติศาสตร์การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวนาไทยพุทธและไทยมุสลิม มีประเพณีลาซังเป็นตัวเชื่อมผ่านสองวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน เพราะแท้จริงแล้ว ชาวบ้านจะมีวิถีชีวิตดั้งเดิมอยู่ท่ามกลางการเรียนรู้ ผูกพัน เคารพบูชา การตอบแทนคุณต่อธรรมชาติ เพียงเพื่อต้องการเคารพในวิถีของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ การประกอบประเพณีตอบแทนธรรมชาติ

ในอดีตชุมชนชาวนาให้คุณค่า เคารพบูชาต่อเทพเจ้าประจำนาข้าว ที่หล่อเลี้ยงชาวบ้านในชุมชนให้มีชีวิตรอดมาได้ เมื่อเสร็จฤดูเก็บเกี่ยวจะรวมตัวกันประกอบประเพณีลาซังขึ้นมา โดยมีกิจกรรมถึงบันเทิงเข้ามาหนุนเสริมขับเคลื่อนขบวนการทางสังคมให้เกิดความรัก ความสามัคคีร่วมมือประสาน เชื่อมผ่านจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ช่วงเวลาที่เปลี่ยนผ่านด้วยการปะทะกันระหว่างศาสนา วัฒนธรรมพุทธ วัฒนธรรมอิสลาม และวัฒนธรรมสมัยใหม่หลังไหลเข้ามาค่อนข้างสูง โดยเฉพาะวัฒนธรรมอิสลามที่มีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับในการดำเนินชีวิตของชุมชนมุสลิม ในการสร้างอัตลักษณ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักคำสอนทางศาสนา “ชาวมุสลิมจะมีความรู้สึกถึงสิ่งในเรื่องราวศาสนาและความสำนึกในวัฒนธรรม เนื่องจากพวกเขามีคำสอนมากมายที่กล่าวว่า หนทางของพระเจ้าเป็นเจ้านั้นเป็นหนทางที่ถูกต้องที่สุด และอิสลามเป็นศาสนาที่เที่ยงธรรมที่สุด นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติประจำวันอีกมากที่ทำให้ชาวมุสลิมแตกต่างจากสังคมส่วนใหญ่ อย่างเช่นเรื่องอาหารการกิน ภาษา พิธีกรรมทางศาสนา การแต่งกาย” (อิมรอน มะลูดีน, 2538 : 86) การประกอบประเพณีและพิธีกรรมอันเกี่ยวกับศาสนา ผู้รู้ทางอิสลามจะยอมรับและแนะนำให้ศาสนิกดำเนินกิจกรรมนั้นๆ บนพื้นฐานหลักคำสอนทางศาสนา ทำให้การประกอบประเพณีลาซังของชุมชนมุสลิมเลือนหายไป “พิธีฉลอง นาข้าวหรือซังข้าว ซึ่งทำกันทุกหมู่บ้านทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม แต่ปัจจุบันเหลืออยู่ที่ตำบลควน อำเภอปะนาเระเท่านั้น ประเพณีนี้จัดให้มีขึ้นภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าวราวเดือนห้า หรือเดือนหก จะมีการทำหุ่นฟางรูปชายหญิงจับคู่กัน แล้วจัดขบวนแห่ไปวางไว้บนศาลเพียงตา พร้อมทั้งเครื่องสังเวย เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวเหนียวห่อต้ม ไข่ต้มเป็นต้น หลังจากนั้นผู้อาวุโสในหมู่บ้านท่านหนึ่งจะกล่าวคำบวงสรวงแต่งงานให้แก่หุ่นซังข้าว แล้วนำหุ่นดังกล่าวไปเก็บไว้ในนาใกล้ๆ ศาลเพียงตา จุดประสงค์ของการทำพิธีนี้ คือขอบคุณเจ้าแม่โพสพ หรือ พระเจ้าที่บันดาลให้พืชผลอุดมสมบูรณ์และเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงหลังเก็บเกี่ยว” (www.thaitourzone.com/south/pattanee/event.htm, 2551 : เว็บไซต์)

ส่วนการประกอบประเพณีลาซังของชุมชนชาวไทยพุทธ ญววัฒนธรรมสมัยใหม่หลังไหลเข้ามาเบียดขับวัฒนธรรมดั้งเดิมให้มีความอ่อนแอลง พร้อมยอมรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่มาคู่กับความเจริญทางวัตถุ มุ่งเน้นการยกฐานะความเป็นอยู่ การสร้างงาน สร้างรายได้ ส่งผลมายังสถาบันครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากยิ่งขึ้น บวกกับสถานการณ์ความไม่สงบ ได้ส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพทำนา การประกอบประเพณีลาซังจึงเริ่มเลือนหายไป บางชุมชนยังมีการอนุรักษ์สืบสานเอาไว้ ดังเช่น ตำบลควน อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ชาวไทยพุทธอาศัยอยู่เป็นชุมชนใหญ่ มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจประเพณีลาซังของชุมชนแห่งนี้ มีเหตุปัจจัยอะไรบ้างเข้ามาหนุนเสริมประเพณีลาซังดำรงอยู่ได้ ทั้งที่ประเพณีลาซังของชุมชนไทยมุสลิมและบางชุมชนไทยพุทธได้เลือนหายไป เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนของศาสนิกในการนับถือศาสนาต่างกัน เริ่มเหินห่างออกไปด้วย ส่วนหนึ่งมาจากการขาดประเพณีเป็นตัวเชื่อมผ่านอย่างเช่นประเพณีลาซังที่เคยเป็นตัวเชื่อมผ่านสองวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน

ยังสถานการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น ชุมชนประสบกับปัญหาการประกอบอาชีพทำนา การรวมกลุ่มจัดกิจกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ผู้วิจัยต้องการหาคำตอบประเพณีลาซังของชุมชนตำบลควน อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานีว่ามีปัจจัยอะไรเข้ามาเอื้อให้การประกอบพิธีลาซังยังมีความหมาย ความสำคัญ มีคุณค่าต่อชุมชน รวมถึงมิติด้านอื่นๆ ของพิธีกรรมในท่ามกลางสถานการณ์ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

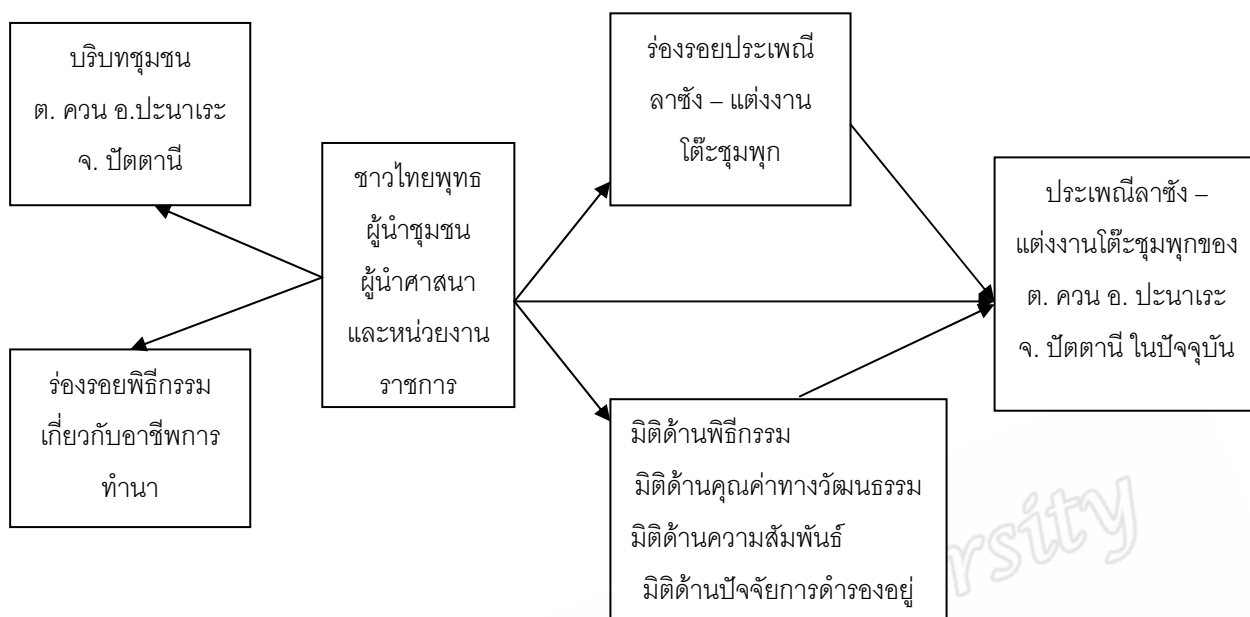
1. เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมของประเพณีลาซัง ตำบลควน อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการดำรงอยู่ประเพณีลาซัง ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม และด้านมิติความสัมพันธ์

ขอบเขตของการศึกษา

เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สามารถมองเห็นขั้นตอนการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงแบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. พื้นที่ศึกษาข้อมูล
 - 1.1 ตำบลควน อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี
 2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในการศึกษาประเพณีลาซังของตำบลควน อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ด้วยประเด็นต่อไปนี้
 - 2.1 บริบทของชุมชน เช่น ลักษณะทางกายภาพ ประชากร และอาชีพการทำนา
 - 2.2 ด้านรูปแบบประเพณีลาซัง ประกอบด้วยข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ขั้นตอนพิธีกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณี
 - 2.3 ด้านปัจจัยการดำรงอยู่ในการประกอบประเพณีลาซัง โดยแยกการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ
 - 2.3.1 ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยข้อมูลการให้ความหมายทางสัญลักษณ์ในพิธีกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นต้น
 - 2.3.2 ด้านมิติความสัมพันธ์ ประกอบด้วยข้อมูล ความสัมพันธ์ภายในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน เข้ามาเกี่ยวข้องกับการประกอบประเพณีลาซัง

กรอบแนวความคิด

วิธีการดำเนินการวิจัย

เพื่อการศึกษาข้อมูลประเพณีลาซัง ตำบลควน อำเภอปะนาละ จังหวัดปัตตานี เป็นไปตามวัตถุประสงค์จึงใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเขป ดังนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษาจากแหล่งข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการวิจัย ซึ่งจะช่วยกำหนดกรอบความคิด รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า เนื่องจากงานวิจัยโครงการนี้มีเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีลาซังเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งเป็นประเด็นที่นักวิชาการเขียนไว้บ้างแล้ว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาข้อมูลจากเอกสารเพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามในการหาข้อสรุปให้มีความสมบูรณ์ สถานที่ที่พอมีเอกสารดังกล่าวได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นต้น

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ลงพื้นที่ศึกษาประเพณีลาซังในเขตพื้นที่ ตำบลควน อำเภอปะนาละ จังหวัดปัตตานี ทำความคุ้นเคยกับผู้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีลาซัง ผู้วิจัยพยายามเลือกผู้ชำนาญในชุมชน 3 คน เพื่อประสานความร่วมมือจัดประชุมกลุ่มย่อยให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลด้านบริบทของชุมชนด้านลักษณะทางกายภาพ อาชีพการทำนา ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรมประเพณีลาซัง จำนวน 10 คน

2.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมข้อมูลจริงในรายละเอียด บรรยากาศ บันทึกข้อมูล บันทึกภาพ และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมในประเพณี เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ขั้นตอนพิธีกรรม คุณค่าทางวัฒนธรรม และมีทัศนคติความสัมพันธ จำนวน 10 คน

2.4 การประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยใช้ประชุมกลุ่มย่อยแบบร่วมวงพูดคุยสำหรับการศึกษาข้อมูลภาคสนามทั้งในประเด็นเกี่ยวกับบริบทชุมชน พิธีกรรม คุณค่าทางวัฒนธรรม และมีทัศนคติความสัมพันธ ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาได้ระยะหนึ่งแล้ว โดยเชิญผู้รู้ในพื้นที่จำนวนหนึ่ง มาร่วมวงพูดคุย เชงลึกทุกประเด็นประมาณ 4 กลุ่ม

2.5 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเสริมการศึกษาข้อมูล โดยพิจารณาการประชุมกลุ่มย่อยในแต่ละพื้นที่ว่าหากมีผู้ใดรู้ข้อมูลดีแต่ไม่ถนัดที่จะพูดในที่ประชุม กลุ่มย่อย หรือมีเวลาพูดไม่เพียงพอ ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์เดี่ยวเพิ่มเติม หรือหากผู้วิจัยได้ข้อมูลว่ามีผู้รู้บางคนไม่ได้ร่วมกลุ่มย่อยเนื่องจากไม่สะดวก เช่น อายุมาก ผู้วิจัยจะตามไป สัมภาษณ์ไม่ต่ำกว่า 10 คน

3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีความตระหนักแต่ต้นว่าการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ต้องมีความชัดเจน และถูกต้องเพื่อนำมาสู่การปฏิบัติการจริงที่ได้ผล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน และฝ่ายอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ผู้วิจัยจึงใช้หลายวิธีประกอบกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 นำข้อมูลเอกสารมาใช้เป็นความรู้เบื้องต้นประกอบการค้นคว้าตามขอบเขตเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการบันทึกเทปมาถอดความสรุปสาระสำคัญตามประเด็น

3.3 นำข้อมูลจากการสังเกต สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อยมาถอดความสรุป สาระตามประเด็น

3.4 นำข้อมูลพร้อมภาพถ่ายประกอบทั้งหมดมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ แล้วมาศึกษาวิเคราะห์ตามเขตเขตด้านเนื้อหาทั้งหมด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม เมื่อการศึกษาข้อมูลผ่านการวิเคราะห์จากผู้วิจัยจนเป็นที่พอใจแล้ว ผู้วิจัยจะประชุมกลุ่มย่อยแบบมีส่วนร่วม โดยเชิญผู้รู้ในชุมชน เพื่อร่วมวิพากษ์วิจารณ์และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่อผลการวิจัย จากนั้นผู้วิจัยก็จะนำผลของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าวมาปรับปรุงผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นจะจัดเวทีคืนข้อมูลในขั้นตอนนี้ เป็นการนำข้อมูลที่เก็บได้มาจัดหมวดหมู่แล้วนำคืนสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชน

เห็นรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพิธีกรรม และปัจจัยการดำรงอยู่ของประเพณีลาซัง และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาและค้นหาทางเลือกของชุมชน โดยชุมชนเอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อจะได้รู้ช่วงเวลาประจำปีไว้เป็นปฏิทินการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยพุทธในจังหวัดปัตตานี
2. เกิดกระบวนการเรียนรู้เข้าใจความเป็นชุมชนชาวไทยพุทธต่อชุมชนภายนอกมากยิ่งขึ้น
3. จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีประจำปีของชาวไทยพุทธไว้จัดนิทรรศการหมุนเวียน และถาวรไว้ในหอศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ และผู้สนใจได้ศึกษานำไปใช้ประโยชน์

Prince of Songkla University
Pattani Campus